

**PIRMSSKOLAS UN SKOLAS PĒCTECĪBA BĒRNU AR
REDZES TRAUČĒJUMIEM SAGATAVOŠANĀ SKOLAI
PRESCHOOL AND SCHOOL SUCCESSION IN CHILDREN
WITH VISUAL IMPAIRMENT PREPARATORY SCHOOL**

Jekaterina JANKOVSKA

Rezekne Higher Education Institution

e-mail: katarsinka@inbox.lv

Ilga PRUDNIKOVA

Rezekne Higher Education Institution

e-mail: ilga2@inbox.lv

***Abstract.** Children with visual impairments are target group that the educational content and education process organization requires special environmental adaptation. Children with visual impairments preparation of primary education school acquisition and subsequent inclusion in the school environment is pre-school and primary task of succession. One of the topical questions is the teachers' knowledge of children's developmental regularities, visual disturbance impacts to the learning opportunities that ensure pre-school and school succession. Preparatory school process depends on many factors that affect a child's development and learning ability. One of the most important conditions is all preparation of school participants involved collaboration. This article analyzes the visually impaired children preparing for school evaluation as a pre-school and primary succession basis.*

***Keywords:** visual impairment, special needs, preschool – school succession, regulatory documents, the content of education*

Ievads

Introduction

Mūsdienu laikmeta raksturojošās iezīmes – pāreja uz brīvā tirgus ekonomiku tautsaimniecībā, konkurence u.c. rosina izglītības sistēmā aktualizēt jautājumu, kā nodrošināt bērnu ar redzes traucējumiem pēctecīgu pāreju no pirmsskolas un skolu. Ir zināms, ka šie bērni attīstās, iegūst izglītību, pilnveidojas kā personības un dzīvo vidē, ko nosacīti varam dēvēt par „redzīgo vidi”, kur lielāko informācijas daļu par apkārtējo pasauli, priekšmetiem un tās īpašībām cilvēks iegūst ar redzes sajūtas palīdzību. Bērniem ar redzes traucējumiem šī vadošā sajūta atkarīga no redzes traucējuma veida un pakāpes, kas apgrūtina informācijas iegūšanu un norobežo vizuālās informācijas iespējas. Pirmsskolas vecums ir periods, kuru raksturo bērnu izzināšanas spēju strauja attīstība, kas notiek vidē, kur visās bērna dzīves jomās dominē vizuālā uztvere un vizuālās komunikācijas veidi. Tieši pirmsskolas vecumā vizuālai uztverei un redzes kontrolei ir vadošā loma bērnu attīstībā veselumā – prāta darbības, jūtu, gribas, vajadzību, interešu u.c. jomu attīstībā. Saskaņā ar Latvijas Republikas

Likumdošanu un noteiktu reglamentējošo dokumentu normatīviem, obligātā 5-6 gadīgo bērnu sagatavošana skolai, šī raksta kontekstā - bērnu ar redzes traucējumiem – notiek dažādās izglītības iestādēs: vispārējās pirmsskolas izglītības iestādēs, speciālajās grupās vispārējās pirmsskolas izglītības iestādēs un speciālajās pirmsskolas izglītības iestādēs. Noteicošais faktors, no kā atkarīgs, kāda iestādē bērns mācīsies, kādā veidā notiks sagatavošana skolai – vai bērns tiks integrēts vispārīzglītojošajā pirmsskolas izglītības pakāpes iestādē vai apmeklēs speciālo grupu – atkarīgs no vecāku nostādnes, kas ietekmē ne tikai bērnu vajadzībām organizēto mācību procesu, bet arī gala rezultātu – sagatavošanu pamatizglītības apguvei, redzes korekciju un iekļaušanu sabiedrībā. Bērnu ar redzes traucējumiem vispusīga, domājot par bērnu attīstību veselumā, sagatavošana skolai, kuru nosaka pirmsskolas izglītības programmas mērķi un uzdevumi ir rūpīgs, sarežģīts un turpmākās gaitas noteicošais process. Šajā procesā aktīvi piedalās visi procesa dalībnieki: bērns, pirmskola, vecāki, skola, kuru darbību nosaka ārējie un iekšējie faktori un šī procesa rezultāts ietekmēs to, cik veiksmīga būs bērna ar redzes traucējumiem pāreja no pirmsskolas uz skolu.

Pētījuma mērķis: veikt teorētisko skaidrojumu par redzes traucējumu ietekmi uz bērna prasmju un iemaņu vērtēšanu sagatavošanā skolai pirmsskolas un sākumskolas pēctecībā.

Pētījuma metodes: normatīvo dokumentu, zinātniskās literatūras izpēte un analīze.

Teorētiskās pamatnostādnes *Theoretical guidelines*

Pirmsskolas un skolas pēctecība nodrošina bērnu veiksmīgu pāreju no vienas izglītības un attīstības posma uz nākošo, kas ietver sevī psiholoģiski labvēlīgus apstākļus pamatizglītības apguves uzsākšanai. Izglītības pakāpes pēctecība uztrauc visus šī procesa dalībniekus: bērnus, vecākus, pirmsskolas un skolas pedagogus. Pārejas periods ir nozīmīgs periods bērnu dzīvē, kas nosaka socializāciju un iekļaušanos jaunajā vidē. Īpaši svarīgs un sarežģīts ir šis process, ja tajā piedalās bērns ar speciālām vajadzībām – bērns ar redzes traucējumiem, jo sociāli – psiholoģiskā adaptācija bērnu ar redzes traucējumiem šobrīd ir viena no svarīgākajām aktuālajām problēmām pirmsskolas un pamatskolas pēctecības procesā (*Bethere, 2013*). Veiksmīgas pārejas faktori ir izglītības procesa pēctecība, bērnu sagatavošana skolai, pedagogu un apkārtējo cilvēku zināšanas par bērna ar redzes traucējumiem reālajām iespējām un attīstības īpatnībām (*Griebel, Niesel, 2009; Dunlop, 2007*).

Bērni ar redzes traucējumiem saskaņā ar normatīvo dokumentu definīciju ir viena no mērķgrupām, kam ir piemērots termins „speciālās vajadzības,” kas precīzi atspoguļots LR likumdošanā (*skat. 1.tabulu*).

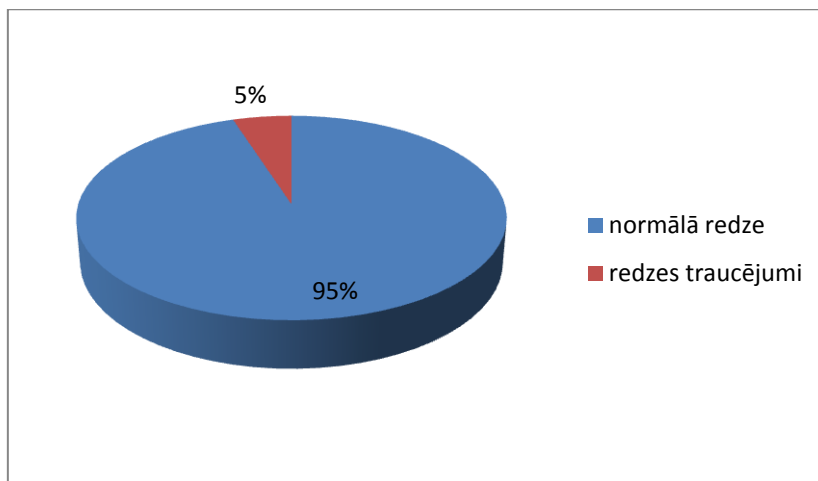
Speciālā izglītība Latvijas Republikas likumdošanā
Special education in Latvian Republic legislation

Reglamēn-tējošais dokuments	Saturs	Kopsavilkums
Vispārējās izglītības likums 2.pants 14.p.	speciālās vajadzības — nepieciešamība saņemt tāda veida atbalstu un rehabilitāciju, kas rada iespēju izglītojamajam apgūt izglītības programmu, ņemot vērā viņa veselības stāvokli, spējas un attīstības līmeni.	Latvijas Izglītības likums personas ar speciālām vajadzībām izceļ kā vienu no galvenajām izglītības mērķa grupām, kurai jāiegūst obligātā izglītība. Latvijā obligāta ir pamatizglītība, sākot ar obligāto pirmsskolas izglītību no piecu gadu vecuma, kad sākas sagatavošana skolai.
Izglītības likums 1.pants	Speciālā izglītība rada iespējas un apstākļus izglītojamajiem ar speciālām vajadzībām iegūt savam veselības stāvoklim, spējām un attīstības līmenim atbilstošu izglītību jebkurā izglītības iestādē, vienlaikus nodrošinot izglītojamā pedagoģiski psiholoģisko un medicīnisko korekciju, sagatavotību darbam un dzīvei sabiedrībā. Speciālo izglītību iespējams iegūt speciālās vai vispārējās izglītības iestādēs, kurās ir licencētas izglītojamo vajadzībām atbilstoša izglītības programmas.	
Vispārējās izglītības likums 53.pants.	Nosaka bērnu ar speciālām vajadzībām integrēšanu vispārējās izglītības iestādēs	

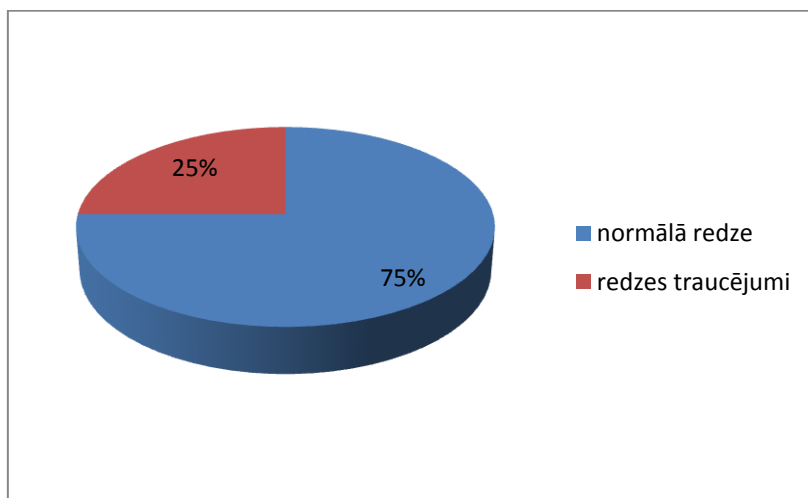
Bērns ar redzes traucējumiem, saskaņā ar Vispārējās izglītības likuma 53.p.var būt integrēts vispārējās izglītības iestādēs, var arī apmeklēt speciālo pirmsskolas izglītības iestādi vai speciālo grupu atbilstoši speciālo vajadzību programmai. Iestādes vai programmas izvēle lielākā daļā ir atkarīga no bērnu ģimenes nostājas pret bērna speciālo vajadzību pieņemšanu, un, rezultātā – bērna vajadzībām izglītības programmas izvēle. Speciālā izglītība pirmsskolas izglītības posmā saistībā ar vispārīzglītojošajiem uzdevumiem, kurus nosaka izglītības programma, iekļauj korekcijas uzdevumus saistībā ar redzes traucējumiem, kur primārā ir redzes uztveres attīstība, kas sastāv no vairākām struktūrām mijiedarbībā ar izzināšanas darbības un kognitīvās jomas attīstību, kas tiek realizēta ar speciālā pedagoga atbalstu iekšējo un ārējo faktoru sistēmā. Saskaņā ar iepriekš minēto, ja bērnam ir noteiktās speciālās vajadzības, redzes traucējumi, ir svarīga vides pielāgošana atbilstoši bērna speciālajām vajadzībām,

mācīšanas un mācīšanās stratēģiju uzlabošana, mācību programmu pilnveide, sadarbības nodrošināšana u.c.

Pēc statistikas datiem, redzes traucējumi ir 1 no 20 pirmsskolas vecuma bērnam (skat.1.attēlu) un 1 no 4 skolas vecuma bērnam (skat.2.attēlu) (Aizkalne, 2010).

1.attēls **Redzes traucējumi pirmsskolas vecumā**
Figure 1. Visual impairment in preschool

2.attēls **Redzes traucējumi skolas vecumā**
Figure 2. Visual impairment in school

Pirmsskolas izglītības satura mērķus un uzdevumus nosaka MK noteikumi Nr.533 „Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām,” kuri nosaka pirmsskolas izglītības mērķi „veicināt bērna vispusīgu un harmonisku attīstību, ievērojot viņa attīstības likumsakarības un vajadzības, individuālajā un sabiedriskajā dzīvē nepieciešamās zināšanas, prasmes un attieksmes, tādējādi mērķtiecīgi nodrošinot bērnam iespēju sagatavoties pamatizglītības apguvei” (MK noteikumi Nr.533). Bērnu sagatavošana skolai ietver sevī visu personības

(kognitīvas jomas, emocionalitātes, gribas, vajadzības, interešu u.c.) jomu attīstību, kas liek pamatus ne tikai veiksmīgām mācībām skolā, bet arī bērna vispusīgai harmoniskai attīstībai. Pievēršot uzmanību mūsdienu priekšstatam par sagatavošanu skolai, rodas aktuāls jautājums pirmsskolas pedagogiem un sākumskolas skolotājiem par bērna ar redzes traucējumiem sagatavošanu mācību procesam. Ievērojot redzes funkciju nepietiekamību, redzes traucējumi ietekmē kognitīvās jomas attīstību, un, kā sekas – domāšanas operāciju attīstību. Pēc zinātnieku (*Денискина, 1996,1997; Солнцева,2000*) atziņām bērniem ar redzes traucējumiem biežāk sastopamas mācīšanas grūtības, bet pedagogiem nav pietiekošo zināšanu par redzes traucējumu ietekmi uz domāšanas attīstības īpatnībām mijšakarībā ar intelektuālo sagatavošanu skolai.

Pētījuma rezultātu analīze *Analysis of the research results*

„Gatavība skolai” ir daudzdimensionāls konstrukts, kas ietver kognitīvo un sociālo gatavību, kas turpina pilnveidoties bērna attīstības procesā pirmsskolā un skolā mijiedarbībā ar sociālo vidi (*Lieģeniece, 2013*). Pirmsskolas izglītības nobeigumā notiek bērna zināšanu un prasmju kvantitātes un kvalitātes vērtēšana atbilstoši noteiktajiem pirmsskolas izglītības satura plānotajiem mērķiem, uzdevumiem un rezultātiem. Jāatzīmē, ka redzes traucējumi rada potenciālu pretrunu starp izvirzītajām prasībām un reāli apgūto zināšanu un prasmju līmeni, jo mācību programmas ir veidotas, ņemot vērā bērna ar pilnvērtīgu sensoro uztveri izziņas iespējas, bet noslēguma vērtēšanu veic pirmsskolas izglītības skolotājs saskaņā ar īstenotās programmas prasību saturu, bet līdz šim nav izstrādāti vērtēšanas kritēriji bērniem ar redzes traucējumiem. Šobrīd mācību satura, zināšanu un prasmju noslēguma vērtēšana notiek ļoti sašaurinātā lokā (*skat.3.attēlu*)

3.attēls **Bērna vērtēšanas modelis sagatavošanā skolai**
Figure 3. Child's valuation model in preparation for school

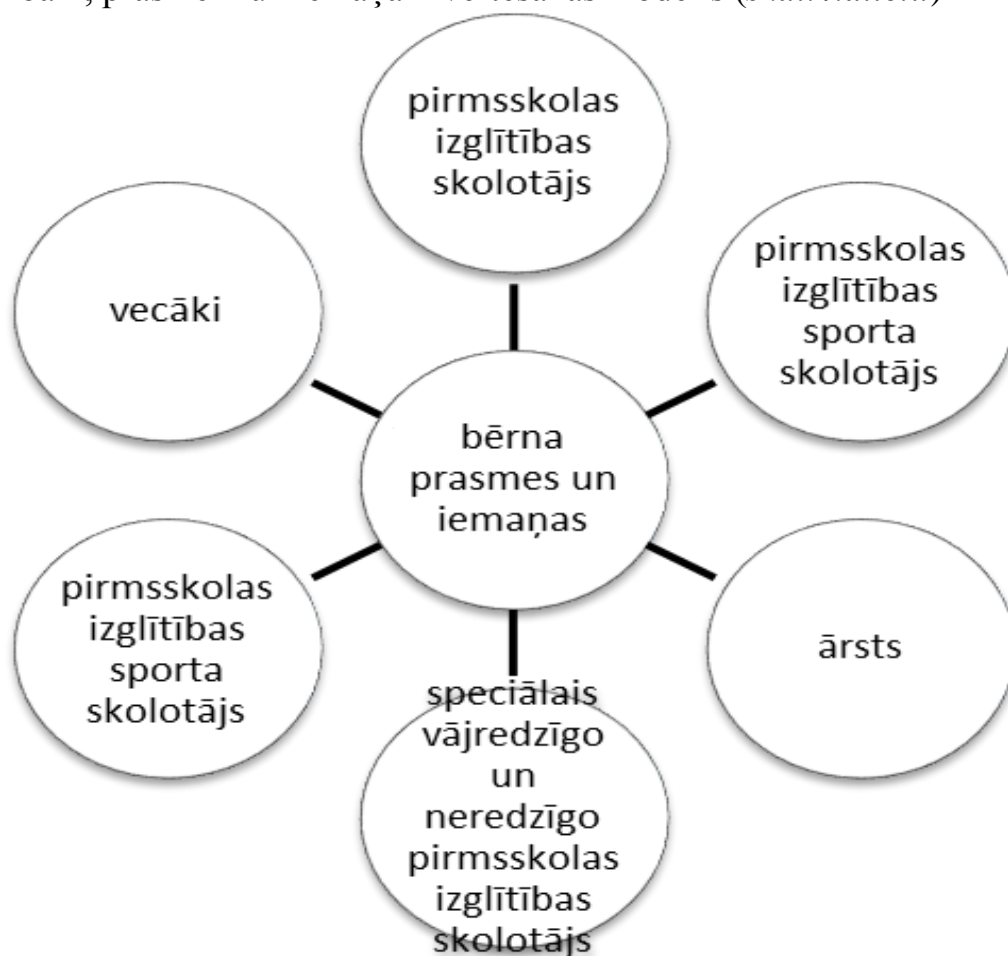
Pirmsskolas vecums ir vissensitīvākais periods apkārtējās pasaules izzināšanā, informācijas apkopošanā, analīzē un pieredzes uzkrāšanā, izmantojot redzes uztveri, kas savā attīstībā cieši saistīta ar kognitīvās attīstības procesiem. Bērna izzināšanas darbības pamatā ir apkārtējās pasaules iepazīšana, kas balstās uz redzes uztveri, jo aptuveni 80% informācijas cilvēks saņem un uztver ar redzes analizatoru palīdzību. Pēc Ž. Piažē attīstības teorijas nostādnēm indivīda attīstība notiek 4 posmos: sensori motorais, pirms darbības, konkrētās darbības un formālās darbības periodi (Piažē, 1994). Agrīnajā pirmsskolas vecumā sensori motorajā periodā notiek tādu redzes uztveres iemaņu attīstība, kā objekta fiksācija un fokusēšana (Fernald; Fernald, 2010). Vecākajā pirmsskolas vecuma periodā, kad notiek aktīvs sagatavošanas skolai process, Ž. Piažē raksturo, kā pirms darbības periodu, kurā primārais ir redzētais, nevis likumsakarību apzināšanos vai loģiskās domāšanas secinājumi (Piažē, 1994). Kognitīvo spēju attīstība ir nepārtraukti saistīta ar redzes uztveri, kas veido pamatus mijsakarību sapratnei domāšanas, loģisko secinājumu veidošanā un veicināšanā (Farroni; Menon, 2008).

Sagatavošanas skolai vērtēšanas procesam bērniem ar speciālām vajadzībām, lai nodrošinātu pirmsskolas un sākumskolas pēctecību, jābūt daudz plašākām, ievērojot dažādus faktoros, kas tieši ietekmē bērna sagatavošanu un pāreju uz mācībām skolā. Viens no kvalitatīvās un daudzpusējās vērtēšanas nosacījumiem un dažādu speciālistu, pedagogu viedoklis, kas saistīts ar noteiktām prasmēm katrā no attīstības jomām. Piemēram, sociālās jomas komunikatīvās un sadarbības prasmes ir tieši atkarīgas no bērna rakstura, temperamenta, sociālās vides, bet bērniem ar redzes traucējumiem, vadošie faktori ir bērna redze un tās ietekme uz attīstības jomām. Redzes funkcijas iespējas, kas dot viņam iespēju izzināt apkārtējo pasauli, sociālo vidi un rada motivāciju aktīvi iesaistīties sabiedriskajā dzīvē, jo atkarīgas no redzes traucējuma pakāpes, kas iespaido bērna psiholoģisko pašsajūtu, ietekmē bērna uzvedību, saskarsmes veidu un komunikācijas motivāciju.

Katru no attīstības jomām dažādā mērā ietekmē redzes funkciju attīstība, jo redzes uztvere ir viena no svarīgākajiem percepcijas veidiem, kam ir liela informatīvā un darbības nozīme. Redzes uztvere kontrolē orientēšanos apkārtņē, ķermeņa pozas regulāciju, līdzsvaru, kā arī uzvedību (Солнцева, 2000). Bērna ar redzes traucējumiem radošo spēju attīstību ietekme acs un roku kustību koordinācija, redzes uztveres un redzes atmiņas mijsakarība, kas nozīmīgi ietekmē uzdevumu izpildi, un, ja bērnam ir gandarījums par kvalitatīvi izpildītu radošo darbu, tas nozīmē, ka saglabāsies motivācija arī turpmākai darbībai. Redzes funkcijas un citu psihiskās izzināšanas jomu starpfunkcionālās saiknes ir svarīgs nosacījums, lai nodrošinātu mācīšanas procesa efektivitāti.

Analizējot psihiskās attīstības jomu, nepieciešams atzīmēt, ka redzes traucējumu sekas ir pamanāmas runas attīstībā, kas izpaužas vārdu krājuma apjomā, stāstījumā veidošanā, aprakstošā stāstījumā veidošanā, kā arī lasīšanas iemaņu veidošanā. Bērniem ar redzes traucējumiem ir apgrūtināta orientēšanas

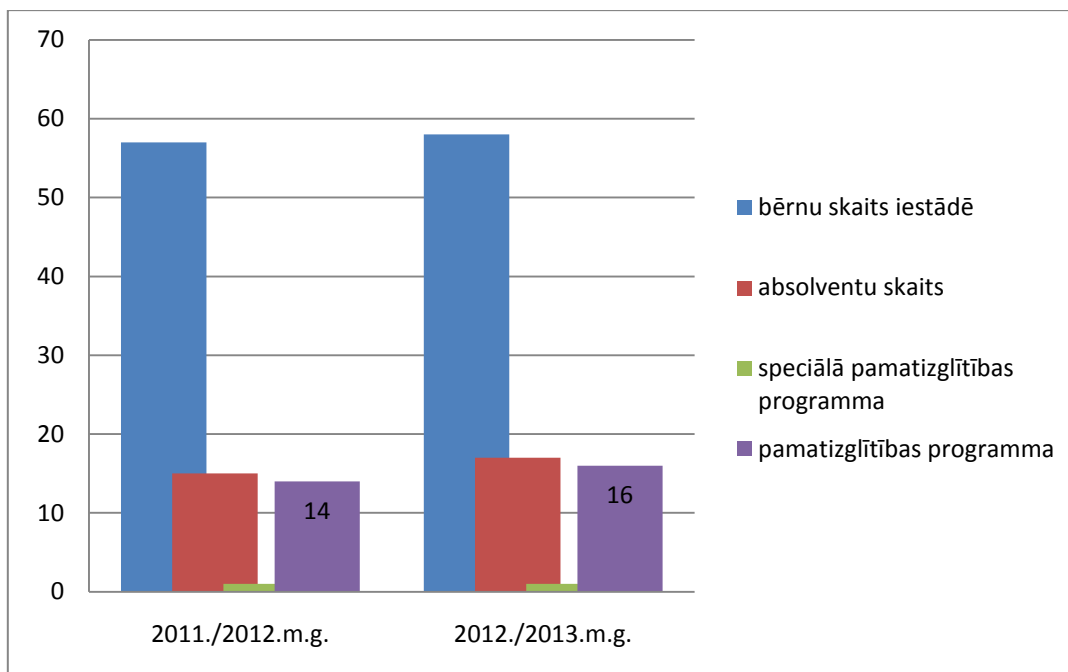
spēja gan makro, gan mikro vidē, gan arī plāknē, kā arī apgrūtinātas salīdzināšana pēc lieluma, garuma, biezuma, kas tieši ietekmē psihiskās attīstības jomas matemātisko priekšstatu veidošanos. Analizējot psiholoģisko, pedagoģisko zinātnisko literatūru, var secināt, ka, beidzot pirmsskolas izglītības iestādi, bērnu ar redzes traucējumiem prasmju un iemaņu vērtēšanā jāiesaistās visiem pedagoģiskā procesa dalībniekiem, lai nodrošinātu šo bērnu pēctecīgu pāreju uz skolu, kas atbilst Bronfenbrennera ekosistēmas pieejas nostādņām (*Craig & Baucum, 2002*). Iesaistot visus pirmsskolas pedagoģiskos darbiniekus, kā arī medicīnas personāla speciālistus, izveidojas jauns, pielāgots bērnu vajadzībām, prasmēm un iemaņām vērtēšanas modelis (*skat.4.attēlu*)

4.attēls. **Bērna ar redzes traucējumiem prasmju un iemaņu vērtēšanas modelis pirmsskolas izglītības nobeigumā**

Figure 4. Valuation model of children with visual impairments skills and abilities in conclusion of pre-school education

Daugavpils pilsētas 9.speciālā pirmsskolas izglītības iestādē, kur mācās bērni ar redzes traucējumiem, tika veikta vecāku aptauja 2011./2012. mācību gadā, kurā piedalījās 56 Daugavpils pilsētas 9.speciālās pirmsskolas izglītības iestādes vecāki, un 2012./2013. mācību gadā, kurā piedalījās 57 šīs iestādes vecāki.

5.attēls **Bērnu ar redzes traucējumiem pāreja mācībām skolā**
Figure 5.Children with visual impairments transition studies at school

Pēc šīs aptaujas datiem var secināt, ka bērniem ar redzes traucējumiem, kuri pirmsskolas vecumā apmeklē speciālo izglītības iestādi ar redzes traucējumiem, vecāki nākamajā pakāpē izvēlas vispārējo pamatizglītības programmu (skat.5.attēlu).

Organizējot sagatavošanas skolai procesu mijiedarbībā ar redzes funkciju korekcijas uzdevumiem, pārzinot bērna attīstības īpatnības, mācību satura pielāgošanas sistēmu viņa vajadzībām un prasmēm, veicot kompetenču, prasmju un attieksmju veidošanu, attīstību un vērtēšanu, ievērojot visu ietekmējošo faktoru mijiedarbību: gan ārējo, gan iekšējo – ir iespējams nodrošināt pirmsskolas un sākumskolas pēctecību pārejas posmā.

Secinājumi

Lai nodrošināt pirmsskolas un sākumskolu pēctecību, bērnu ar redzes traucējumiem sagatavošanā skolai un pārejas procesa kontekstā:

1. nepieciešams paredzēt prasmes, attieksmes un kompetences visu personības (kognitīvas jomas, emocionalitātes, gribas, vajadzības, interešu u.c.) jomu attīstībai vājredzīgiem un neredzīgiem bērniem ar dažādiem redzes traucējumiem;
2. veikt individuālo pieeju bērnu ar redzes traucējumiem prasmju un iemaņu vērtēšanā, ievērojot psihofizioloģiskās bērna īpatnības pirmsskolas izglītības nobeigumā;

3. sagatavošanas skolai procesā, kā arī vērtēšanas procesā iesaistīt visus pedagoģiskās korekcijas programmas īstenotājus sadarbībā ar vecākiem, lai nodrošināt visu ietekmējošo: iekšējo un ārējo vides faktoru ievērošanu;
4. apvienot pirmsskolas un sākumskolas pamatnostādnes attiecībā uz bērnu prasmēm, attieksmēm un kompetencēm beidzot pirmsskolas izglītību un uzsākot pamatizglītības apguvi.

Summary

Compulsory preparation to school is one of the priority tasks of the future generation education. One of the target groups with appropriate special education is children with visual impairments. Unfortunately, statistics show that number of children with visual impairment in pre-school and school education levels growing. Children's preparation for school is a complicated process, which influenced by many factors. After preschool education occurs a child's skills, attitudes and competencies evaluation in social, physical and psychic field. In order to provide continuity of pre-school and primary school training programs learning aspect, it is necessary lay down the skills, abilities and competences for children with visual impairments. Pre-primary and primary succession depends on equal approach to the guidelines of the child in physical, social and psychic development. Parents' survey data show that 98% of children who have adapted to the special pre-school program - choose general school program. To ensure that children with visual impairment inclusion in general education school, teachers must be knowledge of the impact of visual impairment on the child's development regularities and training opportunities.

Preschool and school education collaboration ensures continuity of education stage.

Literatūras saraksts References

1. Aizkalne, V. (2010). Biežāk sastopamās acu problēmas bērniem. *Acu Mirkliis*,4, 3-4.
2. Bethere, D. (2013). *Pārejas posms pirmsskola- pamatskola*. Rīga, RaKa, 262 lpp.
3. Craig, G. J. &Baucum, D. (2002). *Human Development*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall, 736 p.
4. Farroni, T., Menon, E. (2008). Visual perception and early brain development. In: Tremblay RE, Barr RG, Peters RDeV, Boivin M, eds. *Encyclopedia on Early Childhood Development*. Montreal, Quebec: Centre of Excellence for Early Childhood Development: Pieejams: www.child-encyclopedia.com/documents/Farroni-MenonANGxp.pdf. Skatīts20.10.2014.
5. Fernald, L.D. (2010). *Introduction to Psychology*. Fifth Ed. Wm.C.Brown Publishers, Dubuque, Iowa, USA. 69-73.
6. Griebel, W., Niesel R.(2009). A development psychology perspective in Germany: Co – construction of transitions between family and education system by child, parents and pedagogues. *Early Years*, 29(1), 1-10
7. Latvijas Republika. *Izglītības likums* (1998). Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=50759> Skatīts 02.01.2014.
8. LatvijasRepublika. *Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām Ministru kabineta noteikumi Nr.533*, Rīgā 2012.gada 31.jūlijā Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=250854> Skatīts22.10.2014.

9. Latvijas Republika. *Vispārējās izglītības likums*. Grozījumi Vispārējās izglītības likumā Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=233299> Skatīts 22.10.2014.
10. Lieģeniece, D. (2013). Kopveseluma pieeja 5-12 gadus vecu bērnu uzvedības izpratnei sociālā vidē. *Sabiedrība, integrācija, izglītība. Starptautiskās zinātniskās konferences materiāli* 2013.gada 24-25.maijs, 37-47.
11. Денискина, В. З.(1996). *Совершенствование навыков ориентировки в пространстве учащихся старших классов для слепых и слабовидящих детей: Методические рекомендации* /Уфа
12. Денискина, В. З.(1997). *Содержание работы воспитателя с учащимися начальных классов школ детей с нарушением зрения* / Пышма,22.
13. Пиаже, Ж. (1994). *Избранные психологические труды*. Москва: Международная педагогическая академия
14. Солнцева, Л. И. (2000). *Тифлопсихология детства*, Полиграф сервис, 250-252
15. Солнцева, Л.И. (1997). Модели интегрированного обучения детей с нарушениями зрения. *Дефектология*, 6, 8-9.
16. Хрусталев С.А. (1990). *Работа с лицами со сниженной адаптацией*. ВОС.